

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

*До 55-річчя кафедри
фінансів ім. С. І. Юрія*

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Збірник наукових праць

ТЕРНОПІЛЬ
2024

Випуск 4

Збірник наукових праць

Випуск 4

Частина 2

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Крисоватий А. І. – д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Кириленко О. П. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;

Горин В. П. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;

Квасниця О. В. – к. е. н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ

*Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні
кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ
(протокол № 8 від 17 грудня 2024 р.).*

Фінансове забезпечення сталого розвитку: збірник наукових праць. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. Вип. 4. Ч. 2. ???? с.

Коло проблем, які висвітлюються у збірнику, пов'язані з розробкою основних напрямів фінансової політики держави, реформуванням складових фінансового механізму та фінансової системи, удосконаленням управління фінансами на макро-, мезо- і макрорівнях. Висновки та рекомендації мають вагоме теоретичне значення і можуть бути використані при написанні наукових статей, курсових та дипломних робіт, проведенні інших форм наукових досліджень.

УДК 336

За редакцію, зміст і достовірність даних, а також встановлення фактів плагіату матеріалів, розміщених у збірнику наукових праць відповідальність несуть автори та наукові керівники.

Ірина Сидор

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Андрій Сиротюк

студент гр. ПОФГм-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ФІНАНСОВА ОСВІТА І ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗРОСТАННЯ ДОБРОБУТУ ГРОМАДЯН

Фінансова освіта і фінансова грамотність є важливими чинниками підвищення добробуту громадян, адже саме завдяки розумінню фінансових процесів люди здатні приймати обґрунтовані економічні рішення, планувати витрати, уникати боргових пасток та ефективно управляти особистими коштами. Зміст фінансової освіти охоплює знання про дохід, витрати, заощадження, інвестування, кредитування, податки, пенсійне забезпечення та інші аспекти, що стосуються щоденного фінансового життя. Її призначення полягає у формуванні в громадян здатності до самостійного і відповідального фінансового поведінки, що дозволяє не лише забезпечити базові потреби, але й досягати довгострокових цілей, знижувати вразливість до економічних ризиків та підвищувати рівень життя.

За визначенням ОЕСД, фінансова грамотність – це «поєднання усвідомлення, знань, навичок, ставлення та поведінки, необхідних для ухвалення обґрунтованих фінансових рішень і досягнення індивідуального добробуту» [7]. А. Золковер розглядає фінансову освіту як складову економічної освіти, яка «формує у громадян компетентність у сфері особистих фінансів, сприяє розвитку навичок управління ресурсами, прийняття рішень у нестабільному економічному середовищі» [4].

Н. Жовнір зазначає, що фінансова грамотність охоплює не лише засвоєння знань, але й формування відповідної поведінки, зокрема – довгострокового фінансового планування, що є критичним для особистої економічної безпеки [3]. Також варто зазначити, що у сучасних дослідженнях акцент робиться не лише на знаннях, а й на емоційно-поведінкових аспектах фінансової грамотності – зокрема, вміння протистояти фінансовим імпульсам і контролювати споживчі звички [1].

Фінансова освіта і фінансова грамотність – це взаємопов'язані, але не тотожні поняття, які у сукупності формують базу для свідомого та ефективного управління особистими фінансами. Їх детальний зміст, спільні та відмінні риси, а також наукові підходи до їх тлумачення дозволяють глибше зрозуміти роль цих категорій у забезпеченні економічної безпеки громадян. Так, зміст фінансової освіти охоплює систему знань, умінь і навичок, необхідних для розуміння та використання фінансових понять, інструментів та механізмів у реальному житті. До її складових належать:

- базові економічні знання (поняття доходу, витрат, прибутку, бюджету);

- знання про фінансові інструменти (депозити, кредити, страхування, інвестиції, пенсійне забезпечення тощо);
- розуміння особливостей функціонування податкової системи;
- основи захисту прав споживача фінансових послуг;
- знання про фінансові ризики та шляхи їх мінімізації;
- формування навичок складання особистого та сімейного бюджету;
- практичні аспекти фінансового планування й заощадження.

Фінансова грамотність є результатом засвоєння фінансової освіти, що проявляється у здатності людини застосовувати фінансові знання в повсякденному житті для досягнення стабільного матеріального становища. Вона включає [2]:

- здатність розуміти основи фінансових понять і процесів;
- уміння приймати обґрунтовані фінансові рішення;
- критичне мислення у виборі фінансових продуктів;
- здатність уникати шахрайства та надмірної заборгованості;
- розуміння довгострокових наслідків фінансової поведінки.

Спільними рисами цих двох понять є те, що вони:

- спрямовані на підвищення економічної обізнаності та добробуту громадян;
- передбачають формування відповідального ставлення до особистих фінансів;

– мають просвітницький характер і є необхідною складовою сталого розвитку суспільства;

– взаємозалежними, фінансова грамотність не можлива без фінансової освіти.

Втім, відмінними рисами цих понять є те, що:

– фінансова освіта – це процес, а фінансова грамотність – результат цього процесу;

– фінансова освіта передбачає систематичне навчання, яке може бути формальним або неформальним, тоді як фінансова грамотність – це рівень сформованості практичних знань, умінь і навичок;

– освіта має більш теоретичне спрямування, тоді як грамотність – прикладне.

Таким чином, фінансова освіта і фінансова грамотність виступають ключовими чинниками, що формують економічно активного, відповідального і захищеного громадянина, здатного орієнтуватися в динамічному фінансовому середовищі та ефективно управляти власними фінансовими ресурсами.

Прикладний зміст цих понять виражається у їх функціях. Фінансова грамотність і фінансова освіта виконують низку ключових функцій, які сприяють не лише підвищенню добробуту окремих громадян, але й зміцненню економічної стабільності суспільства загалом. Хоча ці поняття тісно пов'язані, вони мають відмінності у функціональному наповненні: фінансова освіта здебільшого виконує освітньо-просвітницьку роль, тоді як фінансова грамотність реалізується через практичне застосування набутих знань.

До основних функцій фінансової освіти відносять [6]:

– *інформаційно-просвітницька функція*, адже фінансова освіта забезпечує громадян базовими та поглибленими знаннями про фінансові поняття, інструменти, послуги та механізми. Вона формує уявлення про доходи, витрати, заощадження, інвестування, кредитування, податки, страхування тощо. Через цю функцію громадяни дізнаються, як працює фінансова система і як у ній орієнтуватися;

– *формувальна функція*, сприяє формуванню світогляду та цінностей у сфері фінансової поведінки. Йдеться про виховання відповідального ставлення до грошей, розвиток культури заощадження, дбайливого споживання і планування бюджету;

– *прогностично-аналітична функція*, завдяки фінансовій освіті громадяни вчаться прогнозувати можливі ризики, аналізувати економічну ситуацію, робити обґрунтовані фінансові плани та оцінювати потенційні наслідки своїх рішень;

– *соціально-інтегративна функція* передбачає сприяння соціальній адаптації особистості в сучасному світі, інтеграції у фінансове середовище (наприклад, користування банківськими послугами, участь у пенсійній системі, податковій дисципліні тощо);

– *профілактична (превентивна) функція* виступає як запобіжний засіб недопущення фінансових помилок, наприклад, участі в шахрайських схемах, надмірній кредитній залежності, бездумному споживанню. Це особливо актуально в умовах цифровізації, коли нові фінансові продукти та ризики з'являються дуже швидко.

До основних функцій фінансової грамотності відносять:

– *операційно-прикладну функцію*, яка реалізується у здатності особи на практиці застосовувати здобуті знання: скласти бюджет, зберігати кошти, інвестувати, оформлювати кредити на вигідних умовах, користуватися банківськими продуктами, правильно сплачувати податки;

– *функція прийняття рішень*, забезпечує здатність ухвалювати зважені, раціональні та довгострокові фінансові рішення, наприклад, вибір між споживанням і заощадженням, коротко- чи довгостроковим кредитом, різними видами інвестицій тощо;

– *адаптаційна функція*, передбачає, що фінансова грамотність дозволяє людині адаптуватися до змін у фінансовому середовищі (наприклад, інфляції, змін в оподаткуванні, зміни процентних ставок) та обирати найбільш вигідні стратегії поведінки;

– *захисна функція* забезпечує здатність фінансово грамотної особистості розпізнати потенційні фінансові загрози: шахрайство, приховані умови кредитів, фінансові піраміди тощо. Це забезпечує захист її прав як споживача фінансових послуг;

– *повсякденна управлінська функція*, здатна проявлятися у щоденному управлінні особистими чи сімейними фінансами: виборі оптимальних товарів і послуг, аналізі витрат, встановленні фінансових цілей, контролі над доходами та видатками;

– *стабілізаційна функція*, на макрорівні поширення фінансової грамотності сприяє економічній стабільності країни: громадяни не допускають масових помилок (наприклад, надмірне споживче кредитування), що може призвести до фінансової кризи.

Таким чином, фінансова освіта є основою для набуття знань і формування установки на відповідальну поведінку, тоді як фінансова грамотність – це практичне втілення цієї поведінки у повсякденному житті. Разом вони виконують надзвичайно важливу роль у забезпеченні економічної безпеки особистості, домогосподарств і держави в цілому.

Успішна реалізація функцій фінансової освіти і фінансової грамотності громадян залежать від принципів, що закладені в основі їх побудови. Принципи фінансової освіти і фінансової грамотності становлять фундаментальні засади, на яких базується процес формування фінансової обізнаності громадян та їхньої здатності до ефективного управління особистими фінансами [5]. Ці принципи забезпечують цілісність, доступність, ефективність і сталість як навчального процесу, так і результатів, досягнутих у сфері фінансової поведінки. До принципів фінансової освіти слід віднести:

– *принцип доступності*, фінансова освіта повинна бути доступною для всіх громадян, незалежно від віку, рівня освіти, соціального чи економічного статусу. Це передбачає створення матеріалів і навчальних програм, адаптованих для різних цільових аудиторій – школярів, студентів, працевлаштованих осіб, пенсіонерів тощо;

– *принцип науковості і системності* базується на тому, що освітній процес має ґрунтуватися на науково обґрунтованих знаннях, структурованих відповідно до логіки економічної освіти. Системність означає послідовне і логічне викладення матеріалу, що охоплює основи фінансової теорії та її практичне застосування;

– *принцип практичної спрямованості*, фінансова освіта має бути орієнтована на вирішення реальних життєвих ситуацій. Теоретичні знання повинні супроводжуватися прикладами, кейсами, інтерактивними вправами, що допомагають сформувати конкретні навички: складання бюджету, аналіз витрат, порівняння кредитних пропозицій тощо;

– *принцип безперервності (пролонгованості)*, фінансова освіта не є одноразовим процесом — вона повинна тривати протягом усього життя, адаптуючись до змін у фінансовому середовищі, технологіях, законодавстві. Це забезпечує актуальність знань і здатність людини адаптуватися до нових викликів;

– *принцип міждисциплінарності*, фінансова освіта інтегрує знання з економіки, права, соціології, математики, психології, що дозволяє сформувати комплексне розуміння фінансової поведінки;

– *принцип партнерства*, ефективне впровадження фінансової освіти можливе лише за умови взаємодії між державою, освітніми закладами, фінансовими установами, громадськими організаціями та ЗМІ. Кожен із цих суб'єктів відіграє важливу роль у поширенні фінансових знань.

На основі опрацьованих літературних джерел нами визначено основні принципи, на яких базується успішна фінансова грамотність, зокрема:

- *принцип свідомого вибору*, фінансова грамотність передбачає, що кожне фінансове рішення має бути обдуманим, зваженим та відповідати індивідуальним цілям і ресурсам. Це означає здатність критично мислити, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики й вигоди;

- *принцип відповідальності*, кожна людина несе персональну відповідальність за власні фінансові рішення. Фінансово грамотна особа усвідомлює наслідки кредитів, витрат, інвестицій, а також важливість податкової дисципліни та добросовісного ставлення до грошей;

- *принцип економічної доцільності*, рішення мають бути раціональними з точки зору співвідношення витрат і вигод, довгострокової стабільності та запобігання зайвим витратам чи ризикам;

- *принцип планування*, фінансова грамотність ґрунтується на вмінні визначати фінансові цілі (коротко- і довгострокові), складати бюджети, аналізувати динаміку доходів і витрат, будувати фінансову стратегію;

- *принцип обізнаності*, фінансово грамотна людина постійно оновлює свої знання про економічну ситуацію, нові фінансові продукти, законодавчі зміни тощо. Це забезпечує її актуальну орієнтацію у фінансовому середовищі;

- *принцип обережності та захищеності*, цей принцип передбачає здатність розпізнавати фінансові ризики, уникати шахрайства, обирати безпечні фінансові інструменти. Він формує навички самозахисту у сфері фінансів.

Узагальнюючи розгляд принципів відмітимо, що принципи фінансової освіти зосереджені переважно на процесі навчання, забезпечуючи його ефективність, адаптивність та практичність. Натомість принципи фінансової грамотності – це правила усвідомленої фінансової поведінки, які реалізуються у щоденних рішеннях особистості. Взаємозв'язок цих принципів створює підґрунтя для сталого зростання фінансової культури громадян та економічної стійкості держави.

З іншої сторони, принципи фінансової освіти базуються на доступності, практичності, системності та науковості. Вона має бути зрозумілою для різних вікових та соціальних груп, орієнтуватися на реальні потреби громадян, бути частиною формальної та неформальної освіти, а також ґрунтуватися на перевірених знаннях і сучасних підходах. Забезпечення належного рівня фінансової грамотності є спільним завданням держави, освітніх інституцій, фінансових організацій та громадянського суспільства. Це не лише інструмент підвищення добробуту окремих осіб, а й важливий чинник економічної стабільності та сталого розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Lusardi A., Mitchell O. S. The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*. 2014. URL: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jel.52.1.5>

2. Домбровська С. О. Сучасні методи формування фінансової грамотності населення України. *Освітня аналітика України*. 2022. № 3. С. 5–14.
3. Жовнір Н. Формування фінансової грамотності населення в умовах цифровізації. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/12382/1/75%20%D0%A2.1-369-370.pdf>
4. Золковер А. О. Фінансова грамотність населення як основа фінансово-економічної безпеки держави. URL: <https://knutd.edu.ua/our-publication/533/683/6976/>
5. Сидор І. П., Віятик І. В. Фінансове консультування та його вплив на зростання суспільного добробуту населення. *Світ фінансів*. 2021. № 4. С. 88-103. DOI: 10.35774/SF2021.04.088
6. Сидор І. П., Сидор Т. І. Фінансова безпека країни через призму фінансової грамотності громадян. *Світ фінансів*. 2024. Вип. 4. С. 60-74.
7. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021 році. Звіт за результатами дослідження. Проєкт USAID «Трансформація фінансового сектору економіки». Київ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf